



נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל



מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

ואתחנן תשע"ב

פרשת שבוע

שכר מצוה (רק) מצוה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

כיון שעסקנו בשבוע שעבר בשאלת שכרו של הדיין ופסלותו של דיין הנוטל שכר לדון, נמשיך לדון בסוגיא מהיבט קצת שונה, אבל מאוד רלוונטי ועכשווי.

הזכרנו שאף על פי שלדיין אסור לדרוש שכר על פעולתו, אבל "שכר בטלה דמוכח" מותר לקבל. כלומר, אם הדיין עובד לפרנסתו במקצוע אחר והוא מתבקש על ידי הצדדים להפסיק ממלאכתו ולדון את הבאים לפניו, מותר לו לקבל פיצוי על הזמן שנתבטל ממלאכתו והפסיד את שכרו.

"החתם סופר" מסביר מה עומד מאחורי הלכות אלה, וז"ל:

"דע כי מן התורה הניתנה לכל ישראל בשווה, מחויבים לקיים והגית בו יומם ולילה ויהיו עושים רק כדי חיותם יום יום ומוציאים שארית היום בעבודת השם, או בזמן מן הזמנים לצורך גופם, כגון: ביומי ניסן ותשרי ושאר הזמנים כולו קודש לדי', וממילא אין לו לאדם לבקש מותרות וכל מה שיהיה פרוש ומסתפק במועט, וירוויח זמן לתורה ועבודה קדוש יאמר לו, ובתוך אותו הזמן המיוחד לתורה ועבודה, אם יבוא אדם ללמוד ממנו דבר או לשפוט בין אדם לחבירו או להורות לו, **לעשות בחנם** ואינו רשאי ליטול שום שכר ואף על פי שמפסיד לימודו של עצמו על ידי זה, **כי בזה של חבירו קודם לשל עצמו**. אמנם בזה שעשה לחיותו ולאשתו ולבניו הקטנים המוטלים עליו לפרנסם, שלו קודם לשל חבירו ואינו צריך להתבטל ממלאכתו אם לא יעמידו אחר במקומו או ישלמו לו פרנסת יומו וזה נקרא שכר בטלה דמוכח".

(שו"ת ח"ה, חו"מ סי' קסד, הובא גם בפתחי תשובה חו"מ סימן ט סעיף ג')

שלשה עקרונות מאוד חשובים ניתן ללמוד מדבריו המאלפים של בעל "החתם סופר".

לפני שנפרט, נזכיר כי בעל "החתם סופר" הוא זה שנלחם מלחמת חורמה במחדשים והוא זה שטבע את הביטוי בהקשר זה: "חדש אסור מן התורה".

הנחת היסוד של דבריו היא כי כל יהודי עובד ומפרנס את אשתו ובניו, כך היה מנהגם של "גוברין יהודיין", כפי שמופיע גם במפורש בכתובתה של כל אשה יהודית.

* העקרון הראשון: כל יהודי חייב לקבוע עתים לתורה ולעשות את תורתו ועבודת ד' שלו עיקר ואת המאמצים להתפרנס טפל. הקביעה הזו חשובה במיוחד כי היא מטילה את האחריות, כזכות זו שהיא חובה לדאוג לרמה הרוחנית, על כתפיו של כל אחד ואחד לפני כל דאגה אחרת ולא רק על כתפי מי "שתורתו אומנותו".

* העקרון השני: חובתו הבסיסית של כל יהודי היא לפרנס את בני ביתו, אשתו וילדיו. חובה זו קודמת לחובתו להגות בתורה ולדאוג לצרכים הרוחניים של עצמו ושל אחרים.

כמובן שחובה על הציבור לדאוג למסגרות, שיאפשרו לגדל מנהיגות תורנית רוחנית, שתדאג לצרכי הכלל. (מדובר ב"נבחרת" מיוחדת המונה מספר קטן של אנשים, שנתברכו בכישרונות מיוחדים, הן בתחום השכלי והן בתחום הרגשי והמסוגלים לעמוד במשימה זו). אין מדובר בדרך חיים לכלל הציבור.

* העקרון השלישי: "שירותים רוחניים" אמורים להינתן בחינם. "מה אני בחינם אף אתם בחינם" (תלמוד ירושלמי מסכת נדרים פ"ד ה"ג).

יש להשתדל לעשות הפרדה בין עשיית מצוות לבין פרנסה. הדרך הנאותה היא קבלת משכורת קבועה שמשולמת מקופת הציבור ללא התנייה של מתן שירותים רוחניים בתשלום ממקבל השירות, ישירות אל הרב או הדיין.

מחובתו של הציבור לדאוג לקופה שכזו (עיינו שו"ע חו"מ סי' ט סעי' ג) שכן, הזמן של ה"רועה הרוחני" שייך לצאן מרעיתו.

הקפדה על עקרונות אלה תגביר את לימוד התורה והעיסוק בעבודת ד'. תגביר את כבוד התורה והערכתה. תגביר את האהבה לתורה וללומדיה, תגביר קידוש ד' וממילא תגביר את שמירת התורה וקיומה.

דרך חיים זו תעלה בהמשך הדרך את הרמה הרוחנית של כלל הציבור, לקראת גאולה שלמה ונחמה כפולה בקרוב.

לרפואה שלמה ובריאות איתנה בתוך כל שאר חולי עמו ישראל
שמואל בן נורית ונהשון רבנשטיין

לעי"נ
ר' מאיר בן
יחזקאל שרגא
ברכפלד ז"ל

לעי"נ
רבי יעקב בן
אברהם ועיישה
סבג ז"ל

לעי"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלב"ע ט' בכסלו
תשס"ט

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

תמוז תשע"ב
תיק מס' 72059

פסק דין

בעניין שבין
התובעים:
משרד תיווך
בני ברק

לבין
הנתבע:
שוכר
פתח תקווה

א. תמצית העובדות

בסכסוך שלפנינו, עיקרן של העובדות מוסכם על שני הצדדים. התובע הוא מתווך מורשה (מספר רשיון 12345). אשת הנתבע, התקשרה לתובע, ממשרד תיווך בבני ברק, והתעניינה בשכירות של משרד. היא חיפשה נכס להשכרה בבני ברק 90 מ"ר, לטווח ארוך, עבור משרדים ושירות לקוחות. התובע השיב לה, שיש לו מידע על נכס מתאים. באותו יום נקבעה פגישה עם בעל הנכס. בפגישה השתתפו בעלי הנכס, התובע, הנתבע ואשתו. הנתבע והתובע לא חתמו על הסכם הזמנה של שירותי תיווך. בסופו של דבר, שכר הנתבע את הנכס המדובר. התובע היה בקשר עם בעל הנכס שדיווח לו שהעסקה נסגרה. לטענת התובע הוא קיבל מבעל הנכס דמי תיווך. התובע פנה אל הנתבע וביקש לקבל דמי תיווך, והנתבע סירב לשלם. הוא הגיע למשרד ורצה להתפשר עם התובע אך התובע סירב בטענה שמגיעים לו כל דמי התיווך. ומכאן מקור הסכסוך.

ב. טענות התובע ותביעתו

לטענת התובע הוא התבקש לתת שירות של תיווך, ועשה זאת. אומנם שכח להחתיים את התובע על הסכם תיווך, אך אין ספק שהיה ברור מאליה שהשירות הזה לא נעשה בהתנדבות אלא בתמורה. לטענתו, רבים ממקבלי שירותי תיווך בבני ברק, כלל אינם חותמים על הסכם ומשלמים ללא כל פקפוק. ככלל, הוא מחתים על הסכם תיווך, אך במקרה הזה לא החתים, משום שהכל היה במהירות: התקיימה פגישה בדירה המדוברת לאחר כשעתיים-שלוש משיחת הטלפון. הנוהג המקובל הוא תשלום של חודש לשנה בתוספת מע"מ. השכירות נקבעה על 5000 ₪ לחודש, על כן תביעתו היא על סך של 5000 ₪ בתוספת מע"מ.

ג. טענות הנתבע

הנתבע טוען שתי טענות מחמתן הוא פטור מתשלום דמי התיווך: הראשונה היא, שמהתנהלות הדברים, חשב שאין כוונה לדרוש ממנו תשלום דמי תיווך. בעניין זה הוא מוסיף, שאילו היה יודע שעליו לשלם דמי תיווך, היה מתחשב בזה במשא ומתן ומוריד עוד את המחיר. הטענה השנייה היא, שעל פי החוק, ומתוך כך גם על פי ההלכה, אין חובה לשלם דמי תיווך כל עוד לא נחתם הסכם תיווך. את הטענה שהבין שאין כוונה לדרוש ממנו דמי תיווך, מבסס הנתבע על כך שלא חתם על הסכם לפני שראה את הנכס וגם בעל פה לא נאמר לו שהוא אמור לשלם דמי תיווך. התובע היה במקום רק זמן קצר בעת הפגישה הראשונה, והלך. בנוסף, בתהליך המשא ומתן בין הצדדים, התובע לא יצר איתו כל קשר, על כן חשב שהוא כלל לא צריך לשלם. התובע הוא מתווך רשום, ועל כן בוודאי ידע את החוק, ומשלא החתימו, לא התכוון לבקש ממנו תמורה לתיווך. הוא מוסיף שמקום מגוריו ועסקיו העיקריים הוא פתח תקווה, והמנהג הברור הוא שהמתווך מחתים את הלקוח על הסכם תיווך. כמו כן, גם מתווך אחר בבני ברק, החתים אותו על הסכם תיווך. על כן, הבין, שאם לא מחתימים אותו, הוא לא אמור לשלם דמי תיווך. טוען עוד הנתבע, שישנם מצבים בהם רק אחד הצדדים משלם. כך התרשם מדברי המשכיר, שדיבר על כך שהוא צריך לשלם דמי תיווך והוא חשב שבמקרה זה דווקא המשכיר משלם, משום שהוא היה לחוץ להשכיר את הנכס. בהיבט המשפטי וההלכתי, חוק המתווכים דורש שתהיה חתימה על המסמך של התיווך. תוקפו של החוק הוא גם מצד דינא דמלכותא דינא וגם מצד מנהג מקומו של הנתבע - פתח תקווה. בעניין דינא דמלכותא, תמך הנתבע טענותיו במקורות המפורטים במאמר בכתב העת תחומין (כרך לא, עמ' 358) המבוסס על פסק דין שניתן על ידי הרב יוסף כרמל. (אדון בדברים להלן).

ד. תשובת התובע:

התובע טוען שלא פנה אל הנתבע במהלך המשא ומתן משום שכבר בשלב ראשוני הבין מבעל הנכס שהדברים מתקדמים לכיוון של חתימה על החוזה. לא היה אם כן צורך לפנות אל הנתבע. בעניין האפשרות שהם התכוונו לגבות דמי תיווך מבעל הנכס בלבד, ולא מהשוכר (הנתבע), טוען התובע כי בתיווך של שכירות, מן השוכר תמיד גובים דמי תיווך, ורק מן המשכיר לפעמים אין גובים דמי תיווך. לטענתו, במשרד בו הוא עובד, לא מסכימים לעבוד עבור בעלי נכסים שאינם משלמים דמי תיווך.

דין

ה. ההיבט העובדתי

ההיבט הראשון בו יש לדון הוא ההיבט העובדתי, שכולל את אומד דעת הצדדים – על רקע ההתנהלות. ההיבט השני הוא ההיבט ההלכתי, על רקע ההכרעה העובדתית.

בהיבט העובדתי, חשוב לציין, שכמעט ולא היו הכחשות חד משמעיות בין הצדדים, אלא שנחלקו הצדדים איך יש לפרש את המצב. לטענת התובע ברור שהנתבע הבין שעליו לשלם דמי תיווך, ואילו לטענת הנתבע אכן חשב שאין כוונה לדרוש ממנו דמי תיווך. כאשר עומדות העובדות זו כנגד זו, דומני שאין ספק שהנתבע ידע שהנתבע מצפה לדמי תיווך. הזמנת שירות מבעל מקצוע, היא דבר שלעולם אינו נעשה בחינם. הנתבע (באמצעות אשתו) חיפש נכס לשכירות, פנה אל איש מקצוע (התובע) ועל כן אין ספק שדעתו היתה שעליו לשלם על שירות זה. וכאמור לעיל, אין ספק גם שאילו היה מתבקש לחתום על הסכם השכירות לפני שראה את הדירה, לא היה מתנגד. אני גם דוחה את הטענה שלאחר מכן הוא השתכנע שהוא פטור מדמי השכירות. שכן, בהקשר המדובר, אין בכך שהתובע לא דרש דמי שכירות בכתב או בעל פה, ולא המשיך את הקשר בימים הסמוכים לראיית הנכס, ביטוי לזיכרון על דמי השכירות. דומה יותר, שהנתבע שיודע את החוק, חשב באותה עת שיוכל להסתמך על החוק כדי שלא לשלם את התשלום לו מצפה התובע, אך אני לא חושב שיש בסיס לטענתו שאכן חשב בכנות שהתובע אינו מצפה לדמי תיווך.

לסיכום ההיבט העובדתי, יש לקבוע שהנתבע ציפה לדמי תיווך, והנתבע ידע זאת, או שהיה עליו לדעת זאת.

ג. ההיבט ההלכתי

לאחר ההערכה העובדתית, יש לדון לגבי המצב ההלכתי לאור המצב החוקי והעובדתי. בפסק דין שניתן בעבר על ידי הרב כרמל (תיק 70003, ניתן לקריאה באתר האינטרנט של בית הדין), ופורסם כמאמר בהשתתפותי בכתב העת תחומין (כרך לא), נקבע שבאותו מקרה קונה דירה פטור מדמי תיווך, על יסוד ההלכה והחוק. היסודות להחלת חוק המתווכים באותו עניין היו דברי הרשב"א (שו"ת הרשב"א חלק ב סימן שנו), על פיהם אומרים דינא דמלכותא דינא בחוק שנועד למנוע קטטות ומריבות. ובנוסף, הוא גם תואם את העיקרון שהתווה החתם סופר (שו"ת חתם סופר חלק ה, חו"מ, סימן מד), שיש לקבל חוקים שנועדו להתמודד עם צרכים חברתיים וכלכליים, "ואלו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים".

החשיבות בדברי החתם סופר היא, שעל בית הדין להפעיל שיקול דעת מהותי – האם החוק נדרש, והאם הוא תואם את דרכה של תורה. ברוח זו, לדעתי אין להחיל את חוק המתווכים במקום בו יש להניח שהנהנה מן התיווך, ידע או שברור שהיה עליו להבין, שמצופה ממנו לשלם דמי תיווך. שכן, אם ניישם את החוק במצבים כאלו, לקתה מידת ההגינות שצריכה להיות נר לרגלנו. נחזור ונציין, כפי שהתבאר בפסק הדין הנ"ל, קיים יסוד הלכתי לחיוב ממון אפילו כאשר הנהנה לא היה מודע כלל לחיובו לשלם, וזאת מדין "נהנה". אך החוק, שיש להחילו כתקנה וכדינא דמלכותא, מפקיע זכות זו, על מנת לצמצם מחלוקות משפטיות במצבים שאינם ברורים. אינטרס זה, המפקיע את החיוב הקיים באופן ברור, אינו חזות הכל ועל כן יש להפעילו במידה הנדרשת לאור עקרונות ההלכה. על כן, אין להחיל את החוק במצב בו ההערכה העובדתית היא שהנהנה (בנדון דידן, השוכר) פנה אל איש מקצוע וידע שמצופה ממנו לשלם דמי תיווך.

גישה זו עולה גם מפסק הדין הנ"ל שעסק במקרה בו ה'מתווך' היה אדם שאינו מתווך (אלא שכן) ופנה ביוזמתו לשכנו, שם נכתב: בענייננו, גם התובע הסכים שמסתבר שהנתבע לא העלה על דעתו שהוא צריך לשלם, אך לטענתו של התובע – חיוב התשלום אינו מושפע מדיעת הנתבע. נמצא, שבדיוק למצבים כאלה באה התקנה הקובעת שעל מנת לזכות בדמי תיווך – יש להבהיר את נושא דמי התיווך בין הצדדים. **אמנם יתכן שבסיטואציה בה יהיה לבית הדין ברור ששני הצדדים היו מודעים לחיוב, או היה מוטל עליהם להיות מודעים לחיוב, היה הנתבע מחויב בתשלום, כיון שבמקרה כזה בו כוונות הצדדים ברורות אין מקום לתקנה.**

המצב בנדון דידן שונה לחלוטין מהנדון באותו פסק דין.

בנדון דידן, המתווך הוא מתווך מקצועי, הנתבע הוא זה שפנה אל המתווך, והמתווך גם הפגיש בין הצדדים. נכון הדבר שהתובע לא החתים את הנתבע ואף לא דיבר במפורש על דמי התיווך, אך כפי שכבר כתבתי לעיל, באופן טבעי הנתבע ייחס זאת לתרבות ה'בני-ברקית', ולא לויתור על דמי תיווך.

לסיכום, במקרה זה יש לחייב על פי ההלכה את הנתבע בתשלום דמי תיווך למרות שלא נחתמה עסקת תיווך בכתב.

ד. הסכום לתשלום

התובע לא החתים את הנתבע על הסכם תיווך, ואף לא דיבר עימו על שיעור דמי התיווך אותם הוא דורש. התובע טען, שהדבר מקובל באופן חד משמעי, שדמי התיווך אותם משלם שוכר הם חודש לשנה. על כן הוא דורש סך של 5,000 ₪ בתוספת מע"מ.

הנתבע לא ניסה לערער את העיקרון שכאשר משלמים דמי תיווך, הנוהג הוא תשלום כאמור. למרות שכפי הנראה זהו אכן הנוהג באופן כללי, אין מקום לחייב את הנתבע בסכום זה באופן מלא. דרכו של עולם, שיש אפשרות למשא ומתן על הסכום הנדרש לתשלום. המגמה שלא להחתיים ולא לדבר על דמי התיווך, עשויה לנבוע גם מהרצון שלא ליצור התנגדויות אצל השוכר הפוטנציאלי, על כן עדיף שלא להזכיר זאת ואחר כך לדרוש את מלא דמי התיווך.

לא הגיוני שהעובדה שהתובע לא הזכיר את נושא התשלום לא רק שלא תפגע בו (למרות הדרישה על פי חוק המתווכים כאמור), אלא אף תשפר את מצבו. שכן, יתכן (אף אם נטען שהסיכוי נמוך) שהנתבע היה דורש הפחתה כזו או אחרת בדמי התיווך ואף היה זוכה להנחה כזו בדרכים שונות. על כן חיוב הנתבע בשיעור המלא של דמי התיווך, אינו הגון ונותן לתובע יתרון מכח התנהגות שאינה ראויה.

על כן, הנתבע יזכה להפחתה של 20% מהשיעור הרגיל של דמי תיווך.

ה. החלטה

1. הנתבע ישלם לתובע סכום של 4,000 ₪ בתוספת מע"מ כחוק.
2. התשלום תוך 30 יום ממתן פסק הדין.
3. פסק הדין ניתן ביום כ"ו בתמוז תשע"ב, 16 ביולי 2012.

בזאת באתי על החתום

הרב סיני לוי, אב"ד

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Guatemala City, Guatemala

גואטמלה-סיטי, גואטמלה

אדר א' תשנ"ב

חלוקת התפילה בין שליחי ציבור אחדים וכיבוד נערים כשליחי-ציבור

שאלה

האם מותר לחלק את התפילות לחלקים קטנים כדי שהנערים יוכלו לשיר כשליחי-ציבור חלק מהתפילה ולא את כולה (משום שלא יודעים את כל חלקיה)? למשל, האם מותר לחלק את תפילת קבלת שבת לשלושה או ארבעה חלקים? לפי איזה קריטריון?

תשובה

- א. בקהילות ספרד מותר לחלק את מזמורי קבלת-שבת בין אנשים שונים, אפילו לא הגיעו עדיין לגיל בר-מצוה.
- ב. גם מותר לחלק את ברכות-שמע בין אנשים שונים, במגבלות מסויימות:
 1. הקוראים צריכים להיות בני י"ג שנים ויום אחד לפחות¹.
 2. אסור לחלק ברכה אחת בין שני קוראים².
 3. צריך להעמיד שליח-ציבור מיוחד שיעמוד על הבימה כנהוג בקהילות ספרד ויאמר הקדישים, ברכו וכל יתר הדברים שבקדושה³. ובשחרית צריכים להעמיד את השי"ץ כבר לפני ישתבח⁴.
- ג. גם פסוקי דזמרה מותר לחלק בין קוראים שונים, יש שנוהגים לחלק אותם גם לקטנים פחותים מגיל בר-מצוה ויש שנוהגים לחלקם רק לבני-מצוה. ולגבי שליח ציבור בפסוקי דזמרה - יש נוהגים להעמיד אותו כבר בברוך שאמר ויש נוהגים שאין מעמידים שליח ציבור לפסוקי דזמרה כלל. ואז צריכים להעמיד אותו לפני ישתבח וכמשי"כ לעיל.
- ד. בקהילות אשכנז אין נוהגים לחלק את התפילה לאנשים שונים אלא מעמידים שליח-ציבור לכל התפילה. ואף אין נוהגים ששליח-הציבור עצמו יאמר כל התפילה בקול - ואין לשנות⁵, וממילא אין לחלק את התפילה בין נערים שונים. רק אפשר ליתן לנערים לומר חלק מן המזמורים בקול בתור מקהלה, וגם אז צריך להקפיד ששליח-הציבור העובר לפני התיבה והוא בר-מצוה, יחזור על סוף כל פיסקה, כנהוג. רק באשר לקבלת-שבת, שאינה חלק מן התפילה, אפשר להעמיד בתור שליח-ציבור נער שעדיין לא הגיע לגיל בר-מצוה, אבל גם בה אין לחלק המזמורים לנערים שונים.

¹ שו"ע אורח חיים סי' נג, ו' וב"משנה ברורה" שם ס"ק כה. ויש להעמיד קוראים אפילו קבועים, ומגיל י"ג שנים ויום אחד הואיל ויש ש"צ שנתמלא זקנו שיורד לפני התיבה, ע"ש ב"ביאור הלכה" ד"ה יוכל. ואף כי מעיקר הדין יכול להיות שיש מקום להקל בזמן הזה לחלק ברכות שמע לקטנים בגלל שהיום אין מוציאים הרבים ידי חובה, עיין שם סי' נג, י' וב"משנה ברורה" ס"ק לב, מכל מקום לא נוהגים לעשות כן.

² שם סי' נט, ה, ו"משנה ברורה" ס"ק כט, וכן שם בס"י קכו וב"משנה ברורה" ס"ק י' וב"שער הציון" ס"ק יא שאפילו בנשתק צריך לחזור ולהתחיל מתחילת הברכה, שאין מחלקין ברכה אחת לשתיים. וכ"ה ב"יביע אומר" ח"א אורח חיים סי' ח ס"ק ה', ברם היום אין חוזרים מתחילת הברכה שטעה בה בברכות קריאת שמע, כמו שכתב ב"חיי אדם" כלל כ"ט וב"משנה ברורה" סי' נט ס"ק כט, וב"יביע אומר" הנ"ל ס"ק ו' מפני שהיום כולם קוראים לבד ואין השליח ציבור מוציאים ידי חובה, ולכן יש נוהגים לחלק ברכה אחת לכמה קוראים, משום שכיום ברוב המקומות כולם יודעים לקרוא בעצמם, וצ"ע.

³ שם סי' נג, א וסי' נז, א וסי' קכד, א משמע שהיה אחד עומד על הבימה לומר כל דבר שבקדושה, וכן נוהגים.

⁴ שם סי' נג, א.

⁵ ואף על פי שמעיקר הדין השי"ץ צריך לומר כל התפילה בקול, כדי להוציא את אלה שאינם בקיאים - היום אין נוהגים כן הואיל וכל אחד ואחד אומר התפילה בעצמו בכל אופן, ואין לשנות. ומצאנו כעין זה בשו"ת "אגרות משה" אורח חיים, ח"ג סי' י' שכתב, שאף על פי שמעיקר הדין השי"ץ צריך לעמוד לפני התיבה (לדעתו), הואיל והיום בטלו דין זה ועומדים על יד העמוד - אין לשנות לנהוג כעיקר הדין אלא לצורך גדול. וכן בנדון דידן.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרניך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

